



TUTKIMUSEETTINEN
NEUVOTTELUKUNTA
FORSKNINGSETISKA
DELEGATIONEN

Forskningsetiska delegationen

Verksamhetsberättelse | 2013

www.tenk.fi



Forskningsetiska delegationen

Verksamhetsberättelse | 2013

1 | DELEGATIONENS SAMMANSÄTTNING OCH MÖTEN

Forskningsetiska delegationen (TENK) är ett sakkunnigorgan tillsatt av undervisnings- och kulturministeriet som behandlar etiska frågor med anknytning till vetenskaplig forskning. Dess uppgift är att främja god vetenskaplig praxis och förebygga oredlighet i forskning (Förordning om forskningsetiska delegationen 1347/1991). Undervisnings- och kulturministeriet tillsätter delegationens medlemmar enligt det vetenskapliga samfundets förslag för en treårsperiod.

Den nya mandatperioden för delegationen inleddes i början av februari 2013. Ordförande för föregående delegation var kansler, professor **Krista Varantola** från Tammerfors universitet medan professor **Veikko Launis** från Åbo universitet var vice ordförande. Delegationen hade åtta övriga medlemmar: professor **Markku Helin** (Åbo universitet), direktör **Arja Kallio** (Finlands Akademi), professor **Riitta Keiski** (Uleåborgs universitet), överlärare **Irma Mikkonen** (yrkeshögskolan Savonia), konsulterande tjänsteman **Tuula Pehu** (jord- och skogsbruksministeriet),

forskningsprofessor **Jussi Simpura** (Institutet för hälsa och välfärd), chef för juridiska frågor **Ari Suomela** (Tekes) och professor **Pirkko Walden** (Åbo Akademi).

En ny delegation utsågs för mandatperioden 1.2.2013–31.1.2016. Som delegationens ordförande fortsätter kansler, professor Krista Varantola från Tammerfors universitet och till vice ordförande valdes professor Markku Helin från Åbo universitet. Åtta övriga medlemmar utsågs för delegationen:

- direktör Arja Kallio (Finlands Akademi),
- överlärare **Jyrki Kettunen** (Arcada),
- universitetslektor **Pekka Louhiala** (Helsingfors universitet),
- forskningsdirektör **Per Mickwitz** (Finlands miljöcentral),
- professor **Kirsi Saarikangas** (Helsingfors universitet),
- professor **Ari Salminen** (Vasa universitet),
- chef för juridiska frågor Ari Suomela (Tekes) och
- professor Pirkko Walden (Åbo Akademi).

Den gamla delegationen sammankom en gång under den period som här granskas, och den nya delegationen åtta gånger. Ett av dessa möten hölls per e-post. Mötet i augusti hölls i Finlands Akademi och mötet i oktober i Åbo Akademi.

Som delegationens sekreterare fungerade forskningsetiska delegationens generalsekreterare docent **Sanna Kaisa Spoof**. Vikarierande assistent för delegationen var FM **Anna Rauhala** fram till slutet av augusti. Assistent, FM **Terhi Tarkainen** återvände till sin tjänst den 26 augusti. Visstidsanställd kommunikationsplanerare var fram till den 31 januari PM **Sanna Jäppinen**.

Forskningsetiska delegationen delar kansli med Vetenskapliga samfundens delegation VSD i Helsingfors, på adressen Snellmansgatan 13.

2 | FÖREBYGGANDE VERKSAMHET OCH UTBILDNING

Den viktigaste uppgiften under delegationens påbörjade treårsperiod fastställdes vara koordinering av utbildning i forskningsetik i högskolor och forskningsorganisationer, i synnerhet inom ramen för universitetens doktorprogram. För detta uppdrag grundades sommaren 2013 en *utbildningsarbetsgrupp*. Som deltagare i arbetsgruppen valdes ur forskningsetiska delegationen Krista Varantola som ordförande och Jyrki Kettunen, Pekka Louhiala, Pirkko Walden och Sanna Kaisa Spoof som medlemmar. Till övriga medlemmar valdes professor Riitta Keiski från Uleåborgs universitet, universitetslektor **Erika Löfström** från Helsingfors universitet och forskardoktor **Petteri Niemi** från Jyväskylä universitet. Som arbetsgruppens sekreterare fungerar assistent Terhi Tarkainen. Arbetsgruppen sammanträdde två gånger under 2013. Arbetsgruppen och forskningsetiska delegationen bekantade sig med det internationella, avgiftsbelagda *Epigeum*-utbudet av webbkurser som möjligt komplement till den finländska utbildningen i forskningsetik.

Forskningsetiska delegationen lämnade ett förslag till Finlands universitet UNIFI rf om grundandet av en *arbetsgrupp för doktorsavhandlingsprocessen*. I slutet av året började arbetet för forskningsetiska delegationens och UNIFI:s gemensamma arbetsgrupp, som kartlägger forskningsetiska problem i handlednings- och granskningsprocessen för avhandlingar. Som ordförande fungerar Krista Varantola och övriga medlemmar är universitetslektor Erika Löfström från Helsingfors universitet och professor **Pirjo Nuutila** från Åbo universitet. Expertmedlemmar i arbetsgruppen är även verksamhetsledare **Liisa Savunen** från UNIFI och Sanna Kaisa Spoof från forskningsetiska delegationen. Sekreterare för arbetsgruppen är administrativ chef **Heikki Eilo** från Tammerfors universitet. Arbetsgruppens uppdrag är att ge rekommendationer till universiteten om de olika skedena i avhandlingsprocessen.



Den utredning om anordnande av utbildning i forskningsetik och ansvarsfull vetenskapskommunikation vid universiteten och yrkeshögskolorna som forskningsetiska delegationen och delegationen för informations-spridning beställt av Utbildnings- och utvecklingscentret Palmenia blev klar i början av året. Forskningsetiska delegationen tog initiativ till att man vid Palmenia började planera fortbildning inom forskningsetik.

”Flaggskeppet” inom forskningsetiska delegationens förebyggande anvisningar, *God vetenskaplig praxis och handläggning av avvikelser från den i Finland. Forskningsetiska delegationens anvisningar 2012*, gjordes tillgänglig på tre språk. Totalt förband sig 73 instanser under 2013 till att följa denna förnyade nationella *GVP-anvisning*: samtliga universitet samt nästan alla forskningsorganisationer och merparten av yrkeshögskolorna. Anvisningen trädde i kraft 1.3.2013.

Forskningsetiska delegationen fick god respons på *Meritförteckningsmodellen för forskare* som beaktar forskningsetiska aspekter. Modellen publicerades i slutet av 2012 tillsammans med universiteten, yrkeshögskolorna och Finlands Akademi. Den har tagits i bruk bland annat i Akademiens projektsökningar. Några uppdateringar gjordes i modellen under åren.

Till förslaget *Etiska principer för humanistisk, samhällsvetenskaplig och beteendevetenskaplig forskning och förslag om ordnande av etikprövning* som delegationen

utarbetat hade förbundit sig i slutet av 2013 totalt 56 universitet, yrkeshögskolor och forskningsinstitut. Forskningsetiska delegationen fortsatte koordineringen av denna etiska förhandsbedömning av forskning inom humanvetenskaperna samt arbetet med att främja samarbetet mellan regionala och organisationsspecifika etiska kommittéer som utför bedömningar inom branschen. Ordförande för forskningsetiska delegationens första uppföljningsarbetsgrupp för etisk förhandsbedömning inom humanvetenskaperna (IEEA) var professor **Risto Turunen** från Östra Finlands universitet och vice ordförande var utvecklingsdirektör **Arja Kuula** från Finlands samhällsvetenskapliga dataarkiv vid Tammerfors universitet. Övriga medlemmar var följande delegationsmedlemmar som avslutade sin mandatperiod: överlärare Irma Mikkonen från yrkeshögskolan Savonia och forskningsprofessor Jussi Simpura från Institutet för hälsa och välfärd. Forskningsetiska delegationens generalsekreterare och assistent fungerade som arbetsgruppens sekreterare och hade hand om det praktiska koordineringsarbetet. Uppföljningsarbetsgruppen började kartlägga avgivandet av IEEA-utlåtanden genom att utarbeta en enkät till kommittéerna. Utgående från denna utarbetades rapporten *Uppföljning av etisk förhandsbedömning inom humanvetenskaperna för organisationer som förbundit sig till forskningsetiska delegationens anvisningar 2012 (Ihmistieteiden eettisen ennakoarvioinnin seuranta TENKin ohjeisiin sitoutuneille organisaatioille 2012)*. Ordförandena och sekreterarna för de etiska kommittéerna bjöds in till ett diskussionstillfälle i Vetenskapernas hus två gånger under året.

Utöver utarbetandet av anvisningarna låg tyngdpunkten för delegationens arbete på olika nationella och internationella expertuppdrag och nätverksbildning för att främja forskningsetisk verksamhetskultur. Arbetet med att ge råd till forskare och studerande samt det övriga förebyggande arbetet fortsatte. Forskningsetiska delegationen mottog begäranden om föreläsningar i anslutning till forskningsetik av högskolor och övriga forskningsorganisationer. Ordförande för forskningsetiska delegationen, vissa medlemmar och generalsekreteraren gav utbildning i forskningsetik runt om i landet (BILAGA 1, på finska). Dessutom gav man råd om utredningsmekanismer för misstänkta GVP-kränkningar till olika instanser.

År 2013 arrangerade forskningsetiska delegationen två gemensamma seminarier inom forskningsetik. Seminariet *Etisk förhandsbedömning av forskning (Tutkimuksen eettinen ennakoarviointi)* arrangerades 21.3 på Jyväskylän universitet tillsammans med Mellersta Finlands och Norra Savolax sjukvårdsdistrikt samt de forskningsetiska kommittéerna vid Östra Finlands universitet och Jyväskylän universitet. Seminariet *Hur utarbetar jag en etiskt god kvalitativ forskningsplan? (Miten teen eettisesti hyvän laadullisen tutkimussuunnitelman?)* arrangerades 4.11 i samarbete med Arbetshälsoinstitutet. Forskningsetiska delegationen deltog

även 14.11 i arrangerandet av seminariet *Datamaterial för forskning, upphovsrätt och forskningsetik – hur delar jag mitt forskningsmaterial och hur får jag använda andra personers material? (TTA, tekijänoikeus ja tutkimuseetiikka – miten annan tutkimusaineistoni jakoon, entä mitä saan tehdä muiden aineistoilla?)* inom undervisnings- och kulturministeriets projekt *Datamaterial för forskning*. Dessutom deltog forskningsetiska delegationen i evenemanget *Metodfestivalen 2013* vid Jyväskylän universitet 21.5 med en egen session, *Etisk förhandsbedömning och dataförvaltningsplaner i humanvetenskaperna (Eettinen ennakoarviointi ja aineistonhallintasuunnitelmat ihmistieteissä)*.

Etikdagen arrangerades inte 2013, utan tidpunkten flyttades fram från november till mars. Samtliga ovannämnda seminarieföredrag har publicerats på forskningsetiska delegationens webbplats.

3 | HANDLÄGGNING AV MISSTÄNKTA FALL AV AVSTEG FRÅN GOD VETENSKAPLIG PRAXIS

3.1. Till forskningsetiska delegationen anmälda misstankar om GVP-kränkningar och konstaterade kränkningar

År 2013 fick forskningsetiska delegationen, via finländska universitet, yrkeshögskolor och andra forskningsorganisationer som förbundit sig att följa GVP-anvisningarna, inalles 19 nya anmälningar om förmodade försummelser av GVP. Misstankarna utreddes i den organisation där det forskningsarbete som misstanken gällde pågick eller hade pågått. I sex av de anmälda fallen fortsatte behandlingen över årsskiftet.

Enligt de anmälningar som forskningsetiska delegationen mottog slutfördes det i forskningsorganisationerna år 2013 totalt 14 GVP-undersökningar, varav en del inlemts år 2012. Av dessa fall var tio sådana där GVP-kränkning inte kunde konstateras. Dock konstaterades i fyra fall kränkning av god vetenskaplig praxis. Två av dessa gällde plagiat och två frångående av god vetenskaplig praxis i anslutning till upphovsfrågor. I ett av de konstaterade plagieringsfallen konstaterades dessutom påhitt och vilseledande av det vetenskapliga samfundet. Anonymiserade sammanfattningar av dessa GVP-kränkningar presenteras i punkt 3.2.

3.2. Konstaterade GVP-kränkningar i forskningsorganisationer

Fall 1: Vid undersökning av plagiering framkom även påhitt

Ett universitet slutförde processen efter misstanke om kränkning av GVP för forskare X inom matematik och naturvetenskap. Med anledning av en anmälan av X:s överordnade hade man börjat undersöka om X gjort sig skyldig till plagiering i sin vetenskapliga produktion. I den egentliga undersökningen konstaterades fusk som var mer omfattande än vad man inledningsvis misstänkt: **plagiering, påhitt och vilseledande av det vetenskapliga samfundet** både i lärdomsprov vid universitetet och i den övriga skriftliga produktionen. Som en följd inleddes en ny bedömning av forskare X:s pro gradu-avhandling samt dennes anställningsförhållande. Man beslöt även att offentliggöra fallet.

Fall 2: Plagiering i examensarbeten ledde till indragen examen

I universitet A:s förundersökning konstaterades att magister X inom hälsovetenskaperna **plagierat** delar av universitet B:s forskarstuderandes lärdomsprov i sin kandidatavhandling och pro gradu-avhandling. Som en följd av detta vidtog universitet A åtgärder för att dra in magister X:s examina.

Fall 3: Ringaktning av annan forskare i publikationer

Vid ett universitet hade forskardoktor X och professor Y som arbetat med ett forskningsprojekt inom humaniora råkat i tvistemål om flera gemensamma artiklar för projektet. Bägge hade även gjort en skriftlig begäran om undersökning till universitetets rektor. X ansåg att Y hade lagt beslag på dennes vetenskapliga arbete. Y nekade till X:s krav på att

anges som författare. Vid den utförda förundersökningen konstaterades att Y inte hade refererat till X eller på annat vis nämnt dennes kontribution i de två omtvistade artiklarna. Universitets rektor fattade beslut om att professor Y samt medförfattaren Z hade gjort sig skyldiga till **frångående av god vetenskaplig praxis**. Av de många medförfattarna hade endast Z ansetts frångå god vetenskaplig praxis, eftersom personens namn kom först i några av artiklarna. Följden var att X:s namn skulle läggas till tack-sektionen i de omtvistade artiklarna. (Se även punkt 3.3., utlåtande 1.)

Fall 4: Tillägg av namn i en publikations författarförteckning i efterhand

Med anledning av en förundersökning vid det tekniska forskningsinstitutet A utgående från forskare X:s anmälan fattade man beslut om att gruppchef Y och projektforskare Z som arbetade vid A hade gjort sig skyldiga till kränkning av god vetenskaplig praxis då de lämnade bort X:s namn i författarförteckningen för en gemensam artikel. Det gällde en artikel publicerad i en internationell vetenskaplig tidskrift, för vilken två andra författare angavs utöver Y och Z. X var föräldraledig från A vid den tidpunkt som artikeln publicerades. GVP-utredningen gav vid handen att X:s namn hade fallit bort på grund av ett mänskligt misstag. Trots detta var beslutet att det var fråga om **frångående av god vetenskaplig praxis**. Forskare X:s namn lades till i efterhand i författarförteckningen i den elektroniskt publicerade artikeln.

ANMÄLDA MISSTANKAR OM GVP-KRÄNKNING TILL TENK OCH KONSTATERADE GVP-KRÄNKNINGAR, ANTAL	2010	2011	2012	2013
forskningsorganisationers officiella anmälningar om nya misstankar om GVP-kränkning till TENK	7	13	8	19
under året slutförda GVP-processer i forskningsorganisationer, där GVP-kränkning (fusk eller frångående av god vetenskaplig praxis) konstaterats*	2	3	5	4
under året slutförda GVP-processer i forskningsorganisationer, där GVP-kränkning ej konstaterats*	5	9	5	10
pågående GVP-process för anmälningar till TENK 31.12.	1	3	2	6

*I talen ingår även fall som anmälts innan år 2013, och slutförts år 2013.

3.3. Begäranden om GVP-utlåtanden och GVP-utlåtanden av forskningsetiska delegationen

Under år 2013 hade forskningsetiska delegationen för utlåtande totalt fem nya fall av misstänkt GVP-kränkning. Fyra av dessa hade behandlats på lokalplanet samma år, med det framfördes önskemål om ytterligare behandling inom delegationen. I ett fall gavs inget utlåtande, eftersom ärendet inte omfattades av forskningsetiska delegationens befogenheter. Ett utlåtande gavs på begäran om GVP-utlåtande som inkommit 2012. Forskningsetiska delegationen avgav således inalles fem GVP-utlåtanden år 2013.

Härnäst följer forskningsetiska delegationens GVP-utlåtanden 2013 som anonymiserade sammandrag:

Utlåtande 1: Kravet för upphovsrätt är forskarens kontribution. Misstanke om överdrivna förtjänster i dokument i anslutning till arbetssökning ska undersökas.

Forskardoktor X inom naturvetenskapen var missnöjd med GVP-processen vid ett universitet och bad om ett utlåtande av forskningsetiska delegationen (se punkt 3.2., fall 3). X hade några år tidigare deltagit som forskare inom ett internationellt, tvärvetenskapligt projekt lett av professor Y inom humaniora, och bidragit med forskning inom det egna området. I förundersökningen fattade rektorn beslut om att X:s arbete som utvecklare av metoden inte uppfyllde kriterierna för författarskap i samtliga vetenskapliga studier utgivna utgående från projektet. På detta vis var det tillräckligt att lägga till X:s namn i tack-sektionen i de redan publicerade artiklarna för att påvisa dennes kontribution. En av motiveringarna var att X inte hade deltagit i skrivprocessen då artiklarna författades.

I sitt utlåtande konstaterade forskningsetiska delegationen att den ställning forskaren innehaft inom forskningsprojektet saknar betydelse på allmän nivå för om han eller hon ska

nämnas som upphovsman. Frågan om upphov beror endast på vilken intellektuell insats forskaren har bidragit med för den nya informationen som forskningen gett. Den så kallade upphovsmannahedern, rätten att identifieras som upphovsman om forskningsinsatsen är tillräcklig, kan inte avsägas i arbetsavtal eller övrigt avtal. Det har inte heller någon betydelse för författarskapet i detta sammanhang om forskaren deltog aktivt i den egentliga skrivprocessen. Trots att universitetets förundersökning konstaterar att professor Y och medförfattare Z gjort sig skyldiga till frångående av god verenskaplig praxis, är det inte tillräckligt för att eliminera misstanke om eventuella andra GVP-kränkningar och behandlar inte i tillräcklig utsträckning X:s rätt till upphov. Dessutom borde universitetet även ha hört utländska forskare som arbetade inom projektet eftersom de finländska GVP-anvisningarna även gäller dem.

I samband med den samma GVP-processen lade forskardoktor X fram en misstanke om att professor Y då denne sökte sin professortjänst skulle ha överdrivet sina förtjänster i förteckningen över publikationer genom att göra författarnas inbördes ordning mer fördelaktig för sig själv. Forskningsetiska delegationen konstaterade i sin slutsats att **universitetet ska inleda en egentlig undersökning inom GVP-processen för ärendet. Dessutom föreslog forskningsetiska delegationen att universitetet skulle inleda en GVP-förundersökning för att klargöra om dokumenten för arbetssökning var sakliga.**

Utlåtande 2: Forskaren har rätt att avgränsa sin forskning på önskat sätt.

Doktor X bad forskningsetiska delegationen utreda om docent Y gjort sig skyldig till frångående av god forskningsetisk praxis då denne avgränsat ämnet för sin doktorsavhandling inom militärvetenskap på så vis att denne avsiktligt underlåtit att nämna väsentlig information. Enligt X hade Y inte heller beaktat X:s publicerade undersökningar på samma tema. X var missnöjd

UTLÅTANDEN MOTTAGNA OCH AVGIVNA AV TENK, ANTAL	2010	2011	2012	2013
begäran om utlåtande som mottagits av TENK i anslutning till nya GVP-processer	2	8	8	5
utlåtanden avgivna av TENK i anslutning till GVP-process (inklusive andra begäran om utlåtande än i förra punkt)	1	7	5	5
GVP-utlåtande under arbete 31.12.	1	2	1	-
övriga begäran om expertutlåtande som TENK mottagit	-	1	5	1
TENKS övriga expertutlåtanden i anslutning till annat än GVP-processen	-	1	4	1
totalt antal avgivna utlåtanden	1	8	9	6

med universitetets beslut i frågan, enligt vilket frågående av god forskningsetisk praxis inte konstaterades.

I sitt utlåtande biföll forskningsetiska delegationen universitetets beslut. Y har som forskare haft rätt att avgränsa sin forskning på önskat sätt. Avgränsningens saklighet är en fråga för den vetenskapliga diskussionen.

Vetenskapliga meningsskiljaktigheter i tolkningsfrågor är inte frågående av god vetenskaplig praxis.

Utlåtande 3: Att förminska övriga forskares andel av avhandlingen är inte plagiering.

Forskardoktor X bad delegationen ta ställning till om universitet A handlat riktigt då det behandlade misstanke om plagiering och påhitt för forskare Y:s avhandling inom teknik vid forskningsinstitut B. Både X och Y hade arbetat inom ett internationellt forskningsprojekt som koordinerats av B. Y:s avhandling som presenterades vid universitet A utgick i hög grad från dennes sammandragsrapport om det ovannämnda forskningsprojektet. Då X påvisade brister i Y:s avhandling under *spikningen*, korrigerade Y dem under disputationen med *errata-lista*. X var missnöjd med den kompletterade GVP-processen som universitet utfört på begäran av forskningsetiska delegationen, där GVP-kränkning inte konstaterades.

Forskningsetiska delegationen ansåg i sitt utlåtande att det finns upprepade bristfälliga referenser i Y:s avhandling till tidigare forskningsrön. Dessutom, genom att helt lämna bort övriga forskare inom projektet i texten och källförteckningen, förminskar Y deras andel på ett sätt som inte kan anses vara förenligt med god vetenskaplig praxis. Även om forskaren själv ansvarar för den forskningsetiska kvaliteten på sitt arbete, underströk forskningsetiska delegationen att man eventuellt hade kunnat undvika de ovannämnda problemen med erforderlig handledning och riktig förgranskarverksamhet. Universitet A:s rektors beslut i GVP-processen för Y:s avhandling var riktigt till den del, att man inte bevisat förekomsten av fusk. Forskningsetiska delegationen ansåg det dock bevisat att Y:s avhandling innehåller **frågående av god vetenskaplig praxis**. Som en följd av detta lyftes inte de övriga forskarnas insats för forskningsrönen sakligt fram. Dessutom **fanns det brister i det sätt på vilket universitet A hört X i olika skeden av undersökningen**.

Forskningsetiska delegationen granskade detta fall i första hand ur forskningsetisk synpunkt, och behandlade inte frågan om avhandlingen kunde godkännas eller inte. På detta vis tog forskningsetiska delegationen i sitt beslut inte ställning till kvaliteten på lärdomsprovet i fråga eller användningen av *errata*. Detta ingår inte i forskningsetiska delegationens befogenheter, under omfattas i detta fall av universitet A:s autonomi.

Utlåtande 4: Medförfattaren har rätt att ta ett manuskript ur referentgranskning. Det är tillåtet att använda assistent under en GVP-process.

Specialforskare X vid forskningsinstitut A var missnöjd med GVP-processen vid A där man klarlade om projektforskare Y vid forskningsinstitutet gjort sig skyldig till GVP-kränkning genom att fördröja publiceringen av en gemensam artikel inom jordbruks- och skogsvetenskap. Y hade tagit manuskriptet ur en internationell vetenskaplig tidskrifts referentgranskning. Det var fråga om ett artikelmanuskript som utarbetats av X och Y tillsammans med äldre forskare Z. Enligt överdirektören för A:s beslut handlade det inte om GVP-kränkning utan om vetenskaplig tolkning av forskningsrönen och meningsskiljaktigheter i anslutning till detta. Även om forskningsrönen ur forskningsinstitutets synvinkel ska publiceras så snabbt som möjligt, var Y:s andel av beredningen av den gemensamma artikeln så betydande att artikeln inte kunde publiceras utan dennes samtycke. Enligt överdirektören kunde publicering av artikeln i X:s och Z:s namn ha gett upphov till GVP-kränkning.

I sitt utlåtande konstaterade forskningsetiska delegationen att upphovsmannen har rätt att avgöra när forskningen är redo för publicering. Y hade utnyttjat denna rätt. Slutresultatet, såsom forskningsinstitut A i sin förutredning hade konstaterat, fordrade således inte ändring. På allmän nivå kan rätten att neka samtycke till publicering även missbrukas. Missbruk kan exempelvis vara att upphovsmannen nekar samtycke för att utöva påtryckning på de övriga medlemmarna i forskningsgruppen för att få dem att ändra innehållet i forskningsrapporten eller författarnas inbördes ordning, på ett sätt som kan anses vara klart osakligt och ogrundat. Ett förfaringsätt av detta slag skulle innebära frågående av god vetenskaplig praxis.

X var även missnöjd med det muntliga utfrågningstillfället i samband med A:s GVP-process. X ansåg att tillfället var partiskt, eftersom endast parternas chefer inbjudits och Y hade med sig en utomstående assistent. Forskningsetiska delegationen anser att forskningsorganisationerna har fria händer att genomföra GVP-förundersökning på det sätt de önskar, och arrangera utfrågningstillfällen i anslutning till dessa. I fallet i fråga hade man under samma tillfälle försökt komma överens om publiceringen av den gemensamma artikeln. Här kunde de närvarande bli oklara över i vilket skede utfrågningstillfället behandlade arbetsledning och när man utredde eventuell GVP-kränkning. Med tanke på parternas rättskydd finns det anledning att alltid tydligt skilja åt GVP-processen och försök att reda ut konflikter på arbetsplatsen. Dessutom konstateras i forskningsetiska delegationens utlåtande att en part i GVP-utredning har rätt att använda assistent under utfrågningstillfälle.

Utlåtande 5: Motstridiga GVP-misstankar kan inte kombineras i en GVP-process. Arbetsgivarens medlingsförsök var inte utövande av påtryckning.

Projektforskare Y vid forskningsinstitut A var missnöjd med två GVP-undersökningar vid institutet. I den ena var Y själv misstänkt (samma fall beskrivs i utlåtande 4) och i den andra var det Y som lade fram misstanke. Y hade tillsammans med professor Å lämnat in en anmälan om misstänkta GVP-kränkningar. Enligt anmälan hade specialforskare X och äldre forskare Z vid A gjort sig skyldiga till flera GVP-kränkningar i anslutning till publiceringen av en gemensam artikel. Det var fråga om ett artikelmanuskript som Y utarbetat tillsammans med X och Z, som då var inlämnat på nytt för referentgranskning i samma internationella vetenskapliga tidskrift, men denna gång endast i X:s och Y:s namn. Med anledning av Y:s och Å:s anmälan bestämde A:s överdirektör att en förundersökning enligt GVP-processen inte inleds, eftersom ärendet redan undersökts vid A utgående från X:s anmälan. Enligt forskningsetiska delegationen ingick dock sådana påståenden i Y:s och Å:s anmälan, som inte utretts utgående från X:s anmälan. Enligt forskningsetiska delegationen **borde A inleda en förundersökning i synnerhet för att klarlägga om det händelseförlopp, till följd av vilket den gemensamma artikeln skickades till utgivaren för granskning utan projektforskare Y:s samtycke och utan att Y angavs som upphovsman, innebar kränkning av god vetenskaplig praxis.**

Y ansåg sig ha blivit utsatt för påtryckning i samband med utfrågningstillfället vid A under GVP-processen, där man även behandlade publiceringen av den omstridda gemensamma artikeln (jfr. utlåtande 4). Forskningsetiska delegationen anser det dock vara naturligt att forskningsinstitutet strävar efter att hitta lösningar som möjliggör att forskningsarbetet, som man satsat arbetstid och institutets resurser på, kan publiceras. Att söka lösningar av detta slag är inte påtryckning, även om Y kan ha upplevt det som detta. Dessutom var A:s beslut med anledning av misstanke om kränkning av vetenskaplig praxis för Y friande, vilket innebär att det inte finns någon grund för att Y skulle ha utsatts för osakliga påtryckningar.

4 | SAMARBETE, INITIATIV SAMT PUBLIKATIONER OCH INFORMATION UTÅT

Forskningsetiska delegationen fortsatte bekanta sig med det forskningsetiska läget i universitetsstäderna utanför huvudstadsregionen. Åbo Akademi valdes som destination för delegationsmedlemmarnas och sekreterarnas studieresa. Resan ägde rum under en dag, den 17 oktober 2013. Värd för besöket var rektor vid Åbo Akademi **Jorma Mattinen**. Under besöket bekantade man sig utöver universitetets lokaler och verksamhet med dess forskningsetiska kommittés verksamhet under ledning av professor **J. Peter Slotte**. Forskningsetiska delegationen besökte även och höll ett möte i Finlands Akademi den 21 augusti. Generaldirektör **Heikki Mannila** och överdirektör **Marja Makarow** berättade om aktuella projekt vid Finlands Akademi. Under samma tillställning berättade VSD:s verksamhetsledare **Aura Korppi-Tommola** för den nya forskningsetiska delegationen om VSD:s funktioner samt förhållandet mellan VSD och delegationerna.

Olika myndighetsinstanser ber forskningsetiska delegationen om expertutlåtanden. I anslutning till detta gav forskningsetiska delegationen ett utlåtande till undervisnings- och kulturministeriet om *Tillgång till datamaterial (Tiedon saatavuus)*-arbetsgruppens rapport. Forskningsetiska delegationen ansåg att den vision som presenteras i rapporten om främjande av publicerad information och tillgänglighet till forskningsrön vara värd att understödja. Forskningsetiska delegationen anser dock att det är ytterst viktigt att forskningsetiska principer iakttas då öppenheten förverkligas. Man bör särskilt fästa uppmärksamhet vid problem i anslutning till öppna forskningsmaterial och databaser.

Vid Finlands universitet och yrkeshögskolor togs allmänt i bruk elektroniska program för att identifiera plagiering samt stödja granskningen av examensarbeten och lärdomsprov. Lärarkåren och den administrativa personalen gavs utbildning i användningen av dessa, bland annat inom undervisnings- och kulturministeriets *RAKETTI*-projekt och vid CSC – Tieteen tietotekniikan keskus Oy:s tillställningar. Aktörerna inom projektet framförde önskemålet att forskningsetiska delegationen skulle börja statistikföra även fusk bland studerande, såsom plagiering. Forskningsetiska delegationen saknar dock befogenheter för detta.

Forskningsetiska delegationen följde aktivt med och deltog själv i diskussionen i medierna i anslutning till forskningsetik och publikationsverksamheten på området. I tidningen *Acatiimi* behandlades forskningsetiska frågor vid flera tillfällen. Inom det vetenskapliga samfundet diskuterades år 2013 frågor i anslutning till öppen publicering. I Finland rapporterades flitigt om hur Försvarshögskolan tillfälligt drog tillbaka en artikel om Iran skriven av en forskare vid

högskolan på dess webbplats. Åtgärden med koppling till GVP-process tockades av pressen som censur. Internationellt väckte bland annat den holländska professorn i socialpsykologi **Diederik Stapels** synnerligen allvarliga, omfattande fusk stor uppmärksamhet.

Delegationens nätverksbildande och information utåt skedde i form av seminarieföredrag som hölls av delegationens medlemmar och generalsekreterare (BILAGA 1, på finska) samt genom att publicera artiklar och ge intervjuer (BILAGA 2, på finska). Dessutom var delegationens medlemmar aktiva i såväl nationella som lokala etiska kommittéer och arbetsgrupper (BILAGA 3, på finska). Exempelvis höll ordförande Krista Varantola en presentation vid Finska Kulturfondens Birkalands regionalfonds årsfest den 3 maj med namnet "Forskningsetik och pressen på resultat" ("Tutkimusetiikka ja tuloksellisuusaineet"). I talet funderade Varantola kring hur den hårda konkurrensen inom vetenskapen påverkar forskarna och de vetenskapliga samfundet. Enligt Varantola är främjande av god vetenskaplig praxis inte endast forskarnas utan även finansierarnas och de politiska beslutsfattarnas uppgift.

Forskningsetiska delegationens första generalsekreterare **Paavo Löppönen** och tidigare ordförande **Eero Vuorio** författade inspirerades av delegationens 20-årsjubileum en historik över de vetenskapspolitiska skedena som ledde fram till grundandet av forskningsetiska delegationen och resultaten under de 20 första verksamhetsåren. Artikeln *Tutkimusetiikka Suomessa 1980-luvulta tähän päivään* (Forskningsetik i Finland från 1980-talet till i dag) publicerades i tidningen *Tieteessä tapahtuu* 1/2013.

Den förnyade anvisningen GVP 2012 på tre språk kunde beställas utan avgift från delegationens kontor, och pdf-version lades till på webbplatsen. Forskningsetiska delegationens nya webbplats togs i bruk i början av året.

5 | INTERNATIONELLA AKTIVITETER

Delegationens ordförande är Finlands representant i den ständiga kommittén *Science and Ethics* som arbetar med forskningsetik inom All European Academies (ALLEA). Generalsekreteraren är medlem i och deltar i möten som hålls av ENRIO, nätverket för de europeiska nationella forskningsetiska byråerna. ENRIO höll sitt vårmöte i Rom 3–4.6 och sitt höstmöte i Dublin 31.10–1.11. Vid mötena behandlades bland annat befästheten av ENRIOS ställning som expert inom EU och skapandet av egen webbplats för nätverket.

Forskningsetiska delegationen bedriver aktivt samarbete såväl med de nordiska systerorganen som med EU-kommissionen, OECD och andra expertorgan i branschen.

Den tredje världskongressen i forskningsetik *World Conference on Research Integrity (WCRI)* arrangerades i Montreal 5–8.5. Krista Varantola höll en presentation under kongressen på temat "Misconduct and irresponsible practices: Does self-regulation work?". Sanna Kaisa Spoof hade som tema "Responsible conduct of research and procedures for handling allegations of misconduct: The view from Finland.". Spoofs presentation var en del av ENRIO-nätverkets session, där nätverkets verksamhet och europeiska forskningsetiska aktörer presenterades. Under kongressen hämtade man in information och utbytte erfarenheter om tillvägagångssätt vid misstanke om fusk inom forskning och arrangerande av utbildning i forskningsetik, samt forskningsetikens situation och utmaningar inom arbete med vetenskapliga tidskrifter världen över. Vid mötet bereddes en fortsättning på dokumentet *Singapore Statement* från den förra världskongressen, *The Montreal Statement on Research Integrity in Cross-Boundary Research Collaborations*.

6 | PERSONAL OCH EKONOMI

Forskningsetiska delegationen övergick från en årlig verksamhetsplan till att utarbeta en verksamhetsplan för varje treårig mandatperiod. För varje kalenderår bekräftas dock separat tyngdpunktsområdena och de viktigaste åtgärderna för verksamheten i samband med att budgeten utarbetas. Forskningsetiska delegationen deltog i VSD:s strategiprocess för åren 2014–2018 och utarbetade även en egen delstrategi för denna.

Undervisnings- och kulturministeriet hade till forsknings-etiska delegationens disposition för år 2013 anvisat 126 000 €. 35 000 € av detta anslag användes till verksamhetskostnader såsom publikations-, seminarie- och resekostnader.

Forskningsetiska delegationen hade 2013 en heltidsanställd, generalsekreteraren, samt en assistent som man delade med delegationen för informationsspridning. I VSD:s strategi motiverades forskningsetiska delegationens behov av extra resurser för åren 2014–2018.

VSD tillhandahöll ekonomisk administration, personal-administration och nätförbindelser för forskningsetiska delegationen samt IT-tjänster. Vetenskapernas hus stod till förfogande för möten och seminarier. Forskningsetiska delegationens generalsekreterare representerade VSD:s personal vid både VSD:s styrelsemöten och i VSD:s strategiarbetsgrupp.

Den 3 oktober undertecknades VSD och forskningsetiska delegationen ett samarbetsavtal, med riktlinjer för bland annat forskningsetiska delegationens budgetprocesser samt kontorstjänster och -praxis som erhålls av VSD.



Sanna Kaisa Spoof (vä.), Krista Varantola, VSD:s ordförande Ilkka Niiniluoto och verksamhetsledare Aura Korppi-Tommola undertecknar samarbetsavtalet 3.10.2013.

Denna verksamhetsberättelse har framlagts för forskningsetiska delegationens möte den 11 februari 2014.

Krista Varantola
Ordförande

Sanna Kaisa Spoof
Generalsekreterare

BILAGA 1

Förteckning över seminarier och kurser, utöver delegationens egna, som behandlat forskningsetik, i vilka delegationens ordförande, ledamöter eller generalsekreterare har hållit framföranden år 2013

Ordförande **Krista Varantola:**

- Tutkimuseetiikka ja tuloksellisuuspaineet. Juhlapuhe Suomen Kulttuurirahaston Pirkanmaan rahaston vuosijuhlassa 3.5.2013.
- "Misconduct and irresponsible practices: Does self-regulation work? Esitelmä World Congress on Research Integrity (WCRI) Montrealissa, Kanadassa 8.5.2013.

Medlem **Jyrki Kettunen:**

- Tutkimuseettisen toimikunnan työskentelystä ja ajankohtaisia asioita. Esitelmä Federation of Universities of Applied Sciences (FUAS) järjestämässä T&K-Etiikkapäivässä 5.2.2013, Laurea, Vantaa.
- Tutkimuseetiikan koulutus sekä alempaa että ylempää Suomen Kulttuurirahaston Pirkanmaan rahaston vuosijuhlassa 3.5.2013.
- "Misconduct and irresponsible practices: Does self-regulation work? Esitelmä World Congress on Research Integrity (WCRI) Montrealissa, Kanadassa 8.5.2013.

Medlem **Jyrki Kettunen:**

- Tutkimuseettisen toimikunnan työskentelystä ja ajankohtaisia asioita. Esitelmä Federation of Universities of Applied Sciences (FUAS) järjestämässä T&K-Etiikkapäivässä 5.2.2013, Laurea, Vantaa.
- Tutkimuseetiikan koulutus sekä alempaa että ylempää korkeakoulututkintoa suorittaville sosiaali- ja terveysalan opiskelijoille Arcada Ammattikorkeakoulussa.

Medlem **Pekka Louhiala:**

- Research Ethics for Health Scientists. Kurssi Helsingin yliopiston lääketieteellisessä tiedekunnassa, 2 op, tammikuu 2013

Medlem **Ari Salminen:**

- Tutkimuseetiikka. Kurssi Vaasan yliopiston tutkijakoulussa, 3 op, marraskuu 2013.

Generalsekreterare **Sanna Kaisa Spoof:**

- Responsible conduct of research and procedures for handling allegations of misconduct. Esitelmä World Congress on Research Integrity (WCRI) Montrealissa, Kanadassa 6.5.2013.
- Tutkimuseettisen neuvottelukunnan toiminnasta. FUAS T&K-etiikkapäivä, Laurea ammattikorkeakoulu 5.2.2013.
- Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsittely. Luento bioetiikan kursilla Tutkimuksen perusteet ja etiikka Tampereen yliopistossa 18.2.2013.
- HTK-ohje ja tutkijan ansioluettelomalli. Koulutus Jyväskylän yliopiston henkilökunnalle Jyväskylän yliopistolla 20.2.2013.
- Tutkimuseettisen neuvottelukunnan puheenvuoro. Pääkaupunkiseudun ammattikorkeakoulujen ihmistieteiden eettisen toimikunnan Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan etiikka -seminaari 28.2.2013.
- Hyvä tieteellinen käytäntö ja tutkijoiden cv-pohja. Esitelmä LYNET-laitosten Hyvä tieteellinen käytäntö -seminaarissa Suomen ympäristökeskuksessa 4.3.2013
- Kommentointi ja katsaus ajankohtaisiin tutkimuseettisiin kysymyksiin. Ethnos ry:n Tutkimuksen etiikka ja politiikka -seminaari 15.3.2013 Tieteiden talolla.
- Hyvä tieteellinen käytäntö ja tutkimusvilpin ennaltaehkäisy lääketieteellisessä ja ei-lääketieteellisessä tutkimuksessa. Esitelmä Terveystieteiden etiikka 2013 -tapahtumassa 20.3.2013 Katajanokan Kasinolla.
- Hyvä tieteellinen käytäntö ja eettinen ennakoarviointi. Alustus jatko-opiskelijoille, LUT Lahti School of Innovation, Lahti 12.4.2013.
- Hoidetaanko oiretta vai ongelmaa? Miten hyvän tieteellisen kirjoittamisen käytäntöjä voidaan korkeakouluissa tukea? Esitys ja panelistina toimiminen OKM:n RAKETTI -hankkeen Plagiarismin hallinta ja sähköinen plagiaatintunnistus korkeakouluissa -seminaarissa Hankenilla 18.4.2013.
- Hyvä tieteellinen käytäntö tiedelehtityössä. Esitelmä Suomen tiedekustantajien liiton seminaarissa Kestävä eettinen käytäntö tiedelehtityössä 22.5.2013.

- Hyvä tieteellinen käytäntö ja tutkimusetiikan koulutus. Esitys UNIFI ry:n tutkijakouluryhmälle 13.6.2013.
- Research Integrity. Läsarsavspark. Svenska Handelshögskolan Hanken 27.8.2013.
- Hyvä tieteellinen käytäntö: tiede, vilppi ja julkisuus. Luento Julkinen asiantuntijuus ja tutkimustieto yhteiskunnassa -kurssilla Helsingin yliopiston Avoimessa yliopistossa 23.9.2013.
- Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsittely. Esitys ja panelistina toimiminen Oikeudellisen ajattelun perusteet -kurssilla Helsingin yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa 12.9.2013.
- Hyvä tieteellinen käytäntö ja eettinen ennakoarviointi. Koulutus Jyväskylän ammattikorkeakoulun eettisen toimikunnan infopäivässä Jyväskylän ammattikorkeakoululla 10.10.2013.
- Tieteen etiikkaa. Tutkimusvilpin tunnistaminen ja ennaltaehkäisy. Ajankohtaisluento tieteestä Lahden tiedepäivä – Lahti Science Day -tapahtumassa 12.11.2013.
- Hyvä tieteellinen käytäntö, tutkimuseettiset ohjeet ja tekijyys. Esitelmä OKM:n Tutkimuksen tietoaisteistot -hankkeen seminaarissa TTA, tekijänoikeus ja tutkimusetiikka – miten annan tutkimusaineistoni jakoon, entä mitä saan tehdä muiden aineistoilla? Helsingin yliopistolla 14.11.2013.
- Hyvät tieteelliset käytännöt. Esitelmä Projektitoiminnan hyvät käytännöt -seminaarissa Suomen ympäristökeskuksessa 18.11.2013

BILAGA 2

Artiklar och andra publikationer samt intervjuer som delegationens medlemmar författat eller medverkat i 2013

Ordförande **Krista Varantola:**

- Varantola, K. "Yleistajuistamisen etiikka" teoksessa Strellman, Urpu & Vaattovaara, Johanna (toim.): *Tieteen yleistajuistaminen*. Helsinki: Gaudeamus 2013, ss. 48-62.

Medlem **Jyrki Kettunen:**

- Kettunen J. "Tutkimusetiikka", *Fysioterapia* 2013;60(7):25-27.

Medlem **Pekka Louhiala:**

- Louhiala, P. "Lumetiedettä plasebovaikutuksesta?" *Duodecim* 2013; 129, 1618-1619.
- Louhiala, P. "Voiko etiikkaa opettaa?" teoksessa *Aivot ja etiikka - mikä kannustaa ajattelemaan eettisesti?* Helsinki: ETENE-julkaisuja 37, 2013, ss. 52-55.

Generalsekreterare **Sanna Kaisa Spoof:**

- Hyväkin tutkija voi sortua vilunkiin. Haastattelu - Mediuutiset 16/2013.
- Haamukirjailijoita ja kopiokoneita. Haastattelu - Forward / Lukio / Amis 2/2013.
- Neuvottelukunta: Tutkimus saa olla verkkosivuilla epäilyistä huolimatta. Haastattelu - yle.fi/uutiset 27.10.2013.
- 517 – 2. Haastattelu - Suomen Kuvalehti 50/2013.
- Suomi on plagioijan paratiisi. Haastattelu - suomenkuvalehti.fi /jutut/tiede 13.12.2013 ja Lisäys 13.12.2013.

Andra forskningsetiska publikationer år 2013

Hyvä tieteellinen käytäntö ja loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2013. ISBN 978-952-9559-06-0 (pain.), 978-952-5995-07-7 (pdf).

Löppönen, Paavo ja Vuorio, Eero: "Tutkimusetiikka Suomessa 1980-luvulta tähän päivään". *Tieteessä tapahtuu* 1/2013, ss. 3-10.

BILAGA 3

Delegaternas medlemskap i nationella och lokala forskningsetiska organ år 2013

Ordförande **Krista Varantola:**

- All European Academies ALLEA, Permanent Working Group on Science and Ethics, medlem

Medlem **Jyrki Kettunen:**

- Pääkaupunkiseudun ammattikorkeakoulujen ihmistieteiden eettinen toimikunta (Arcada, Diak, Humak ja Metropolia), ordförande

Medlem **Pekka Louhiala:**

- Helsingin yliopiston tutkimuseettinen toimikunta, Hjelt-instituutti, ordförande

Medlem **Kirsi Saarikangas:**

- Helsingin yliopiston ihmistieteiden eettisen ennakkoarvioinnin toimikunta, medlem
- Helsingin yliopisto, humanistinen tiedekunta, eettinen toimikunta, medlem

Generalsekreterare **Sanna Kaisa Spoof:**

- European Network of Research Integrity Offices Enrio, medlem
- Tieteellisten seurain valtuuskunnan strategiatyöryhmä, medlem.